

ΔΗΔ11

Βασικές Αρχές Δημοσίου Δικαίου

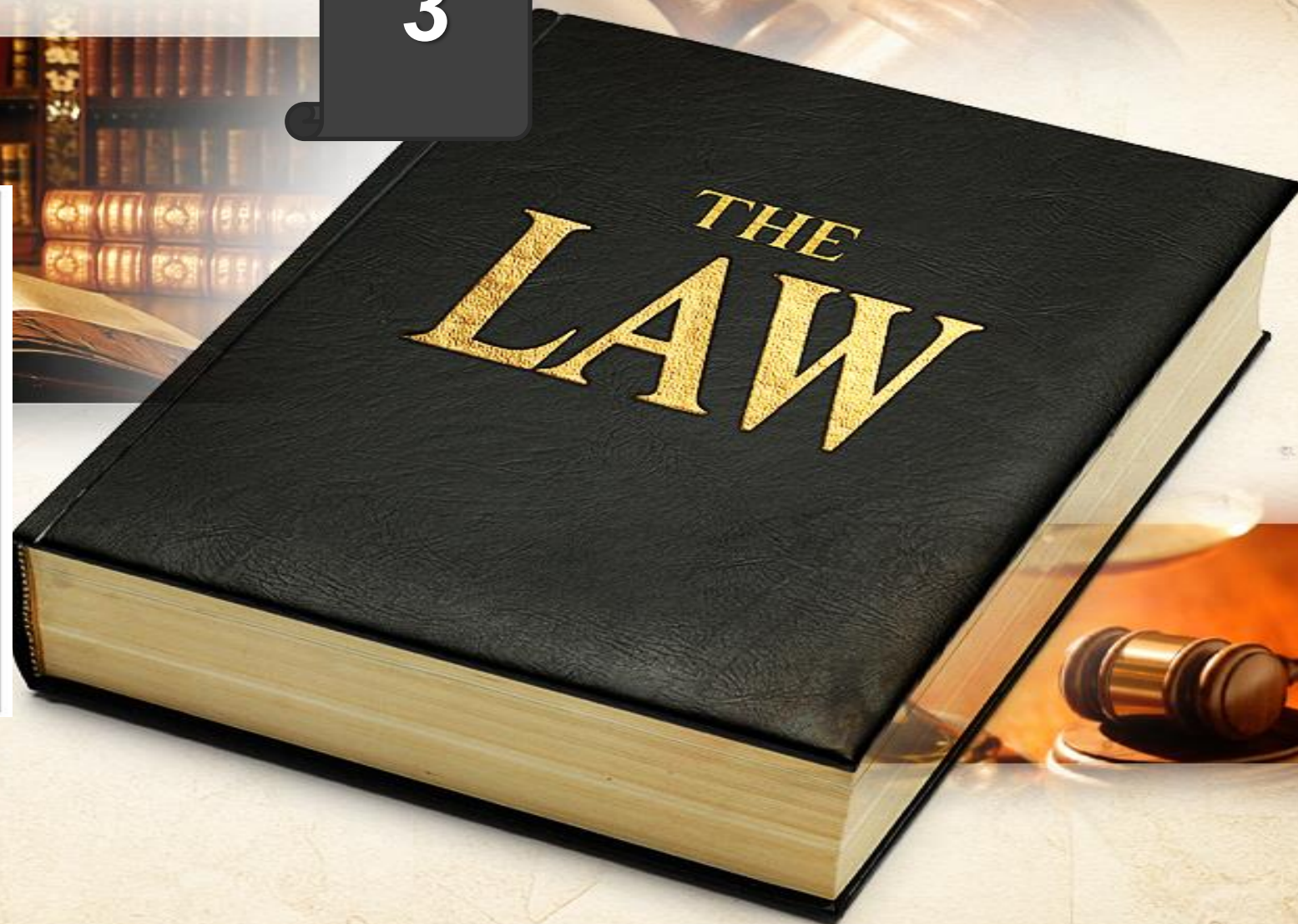
LESSON

3

Eclass4U

The best Choice for you

Κεφάλαιο 3. Η συνταγματική οργάνωση του κράτους

Τα στοιχεία του κράτους: Επικράτεια, λαός και πρωτογενής εξουσία

Έννοια του κράτους περιλαμβάνει τρία στοιχεία: επικράτεια, λαό και πρωτογενή εξουσία

α) **Χώρα ή επικράτεια:** η εδαφική έκταση ή ο χώρος, εντός του οποίου ασκείται η κρατική εξουσία επί των προσώπων που είναι εγκατεστημένα ή διαμένουν σε αυτήν, ως πολίτες της ή ως αλλοδαποί

β) **Λαός εν ευρεία έννοια:** το σύνολο των ατόμων που είναι εγκατεστημένα σε μια χώρα και έχουν την ίδια ιθαγένεια

Λαός εν στενή έννοια: εκλογικό σώμα (ενεργοί πολίτες που έχουν συμπληρώσει την νόμιμη εκλογική ηλικία και έχουν τα προσόντα του εκλέγειν)

Διάκριση μεταξύ λαού και έθνους

γ) **κρατική εξουσία:**

- είναι πρωτογενής και αυτοδύναμη
- ακαταγώνιστη, επειδή είναι υπέρτατη συγκεντρωτική και ενιαία
- οργανωμένη και διαρκής

Τα πολιτεύματα και οι διακρίσεις τους

Πολίτευμα είναι ο συστηματικός τρόπος με τον οποίο συγκροτείται, οργανώνεται και ασκείται η κρατική εξουσία.

Αρ. 1 παρ. 1 Σ: «Πολίτευμα της Ελλάδας είναι η Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία»

Αριστοτέλης: βασιλεία/τυραννία, αριστοκρατία/ολιγαρχία και πολιτεία (= σήμερα δημοκρατία)/οχλοκρατία

Αρ. 110 παρ. 1 Σ: βάση και μορφή του πολιτεύματος

Βάση του πολιτεύματος: δημοκρατική αρχή και προστασία της λαϊκής κυριαρχίας

Μορφή του πολιτεύματος:

- αιρετός τρόπος ανάδειξης του Προέδρου της Δημοκρατίας, αβασίλευτος δηλαδή χαρακτήρας του πολιτεύματος
- κοινοβουλευτικός χαρακτήρας του πολιτεύματος, ο οποίος και σηματοδοτεί την αποκλειστική εξάρτηση της Κυβέρνησης από τη Βουλή
- θεμελιώδεις αρχές στις οποίες βασίζεται το πολίτευμά μας (αντιπροσωπευτική αρχή, αρχή του πολυκομματισμού, αρχή του κράτους δικαίου και του κοινωνικού κράτους)

Τυπολογία και διακρίσεις των πολιτευμάτων

Δημοκρατικά πολιτεύματα: α) απόλυτης και περιορισμένης δημοκρατίας (βλ. αρ. 1 παρ. 3 Σ) και β) άμεσης και αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας

Σύγχρονα (αντιπροσωπευτικά) δημοκρατικά πολιτεύματα:

α) Προεδρικά (π.χ. ΗΠΑ)

β) Ημιπροεδρικά (π.χ. Γαλλία)

γ) Προεδρευόμενα Κοινοβουλευτικά (π.χ. Ελλάδα, Ιταλία, Γερμανία)

δ) Βασιλευόμενα Κοινοβουλευτικά (π.χ. Ηνωμένο Βασίλειο, Σουηδία, Ολλανδία)

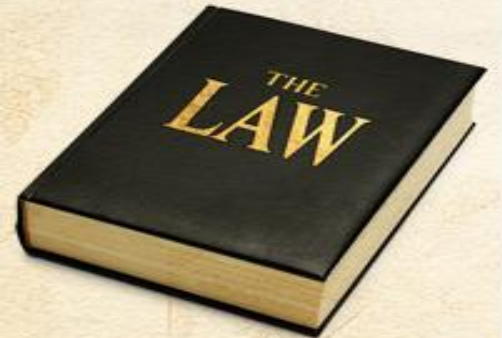
ε) Πολιτεύματα Κυβερνώσας Βουλής (π.χ. Ελβετία)

Το ελληνικό πολίτευμα και η ιστορική εξέλιξη του

Τρίτη Ελληνική Δημοκρατία: Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία
(αρ. 1 παρ. 1 του Σ του 1975)

Χαρακτηριστικά:

- Ο λαός αποτελεί το θεμέλιο και το υποκείμενο της εξουσίας, την οποία όμως δεν ασκεί άμεσα αλλά διά των αντιπροσώπων του, της Βουλής. Ο λαός ως εκλογικό σώμα αποτελεί και το ανώτερο όργανο του κράτους.
- Η Βουλή αποτελεί το κύριο και πρωταρχικό όργανο του πολιτεύματος, από την εμπιστοσύνη του οποίου εξαρτάται η Κυβέρνηση.
- Η Κυβέρνηση με την σειρά της διαθέτει ουσιαστικές πολιτικές αρμοδιότητες, σε αντίθεση με τον αρχηγό του κράτους τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, ο οποίος εκλέγεται από τη Βουλή και διαθέτει συμβολικές και ρυθμιστικές αρμοδιότητες.

Οι θεμελιώδεις αρχές του πολιτεύματος

Άρθρο 1 παρ. 1 και 110 παρ. 1 Σ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ : ΒΙΚΥ ΒΑΡΔΑ
vicky.eclass4u@gmail.com

Η δημοκρατική αρχή

Δημοκρατική αρχή = λαϊκή κυριαρχία

- Αρ. 51 §3 Σ: οι βουλευτές εκλέγονται με καθολική, άμεση και μυστική ψηφοφορία από το εκλογικό σώμα.
- Αρ. 37 §2 Σ: Πρωθυπουργός διορίζεται ο αρχηγός του κόμματος που διαθέτει στη Βουλή την απόλυτη πλειοψηφία των εδρών.
- Αρ. 84 §1 Σ: Πρωθυπουργός διορίζεται αυτός που διαθέτει στη Βουλή την απόλυτη πλειοψηφία των εδρών.
- Αρ. 32 §1 Σ: ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκλέγεται από τη Βουλή

δημοκρατική αρχή

Η δημοκρατική αρχή ασκείται έμμεσα, δηλαδή μέσω των αντιπροσώπων του λαού, αλλά το Σύνταγμά μας κατοχυρώνει θεσμούς και διαδικασίες άμεσης δημοκρατίας:

- Άμεση είναι η εκλογή των Βουλευτών (άρθρο 51 §3 Σ) αλλά και των οργάνων των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των ευρωβουλευτών.
- Θεσμός άμεσης συμμετοχής είναι η συμμετοχή σε δημοψήφισμα για «εθνικό θέμα» ή για «ψηφισμένο νομοσχέδιο που ρυθμίζει σοβαρό κοινωνικό ζήτημα» σύμφωνα με το άρθρο 44 §2 Σ.
- Θεσμό άμεσης συμμετοχής αποτελεί και η καθιέρωση και λειτουργία των πολιτικών κομμάτων σύμφωνα με το άρθρο 29 Σ.
- Η άσκηση και ενεργοποίηση του δικαιώματος αντίστασης κατά οποιουδήποτε επιχειρεί να καταλύσει με την βία το δημοκρατικό πολίτευμα, σύμφωνα με το ακροτελεύτιο άρθρο του Συντάγματος (άρθρο 120 §4 Σ).

Η δημοκρατική αρχή συνδέεται στενά με την αρχή της πλειοψηφίας.

Η αντιπροσωπευτική αρχή

Αρ. 51 παρ.2 Σ: οι «βουλευτές αντιπροσωπεύουν το έθνος»-Ιστορική πηγή: Μ. Βρετανία

Προσοχή: η αντιπροσωπευτική αρχή δεν ταυτίζεται απαραίτητα με τη δημοκρατική αρχή (π.χ. περιορισμοί στο δικαίωμα ψήφου ή εξουσίες του Μονάρχη)

- Η αντιπροσωπευτική αρχή συνδέεται και ολοκληρώνει την δημοκρατική αρχή με το πέραςμα από την εθνική στην λαϊκή κυριαρχία κατά τον 20ο αιώνα και με την καθιέρωση της καθολικότητας της ψηφοφορίας, τη διεύρυνση δηλαδή του εκλογικού σώματος.
- Στην Ελλάδα, την ολοκλήρωση της αντιπροσωπευτικής αρχής, σηματοδότησε η καθιέρωση του αβασίλευτου χαρακτήρα του πολιτεύματος και η επιλογή Προέδρου με συμβολικές αρμοδιότητες, ο οποίος εκλέγεται από τη Βουλή η οποία διαθέτει πρωταρχικό στο πολίτευμά μας ρόλο
- Οι βουλευτές (σύστημα της μίας Βουλής) ασκούν τη νομοθετική εξουσία και ελέγχουν την άσκηση της γενικής πολιτικής που ασκείται από την Κυβέρνηση, στο όνομα του λαού.
- Σχέση ελεύθερης εντολής: κάθε Βουλευτής είναι ελεύθερος να διαμορφώνει τις επιλογές του, χωρίς να δεσμεύεται με οποιοδήποτε τρόπο από τον εκλογέα του (αρ. 60 παρ. 1 Σ: «Οι βουλευτές έχουν απεριόριστο το δικαίωμα της γνώμης και ψήφου κατά συνείδηση»)

Η αντιπροσωπευτική αρχή υλοποιείται μέσα από μια σειρά από συνταγματικές διατάξεις:

- Αρ. 51 παρ. 2 Σ: «Οι βουλευτές αντιπροσωπεύουν το έθνος».
- Αρ. 51 παρ. 3 Σ: οι βουλευτές εκλέγονται για τέσσερα χρόνια
- Αρ. 60 παρ. 1 Σ: οι βουλευτές έχουν απεριόριστο δικαίωμα της γνώμης και ψήφου κατά συνείδηση
- Αρ. 61 παρ. 1 Σ: οι βουλευτές δεν καταδιώκονται ούτε και με οποιονδήποτε τρόπο εξετάζονται για γνώμη ή ψήφο που έδωσαν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

Κοινοβουλευτική αρχή

- Κοινοβουλευτικό σύστημα: άρθρο 1 παρ. 1: προεδρευόμενη κοινοβουλευτική δημοκρατία
- Ευθύνη της κυβέρνησης έναντι της βουλής
- Η Κυβέρνηση ως όργανο του κράτους, το οποίο ασκεί την εκτελεστική λειτουργία διαθέτει την εμπιστοσύνη του νομοθετικού σώματος
- Εξάρτηση της κυβέρνησης από τη βουλή
- Διορισμός και απαλλαγή της κυβέρνησης από τα καθήκοντά της
- Διάλυση της βουλής
- Υπαγωγή της κυβέρνησης σε κοινοβουλευτικό έλεγχο
- Αναγωγή της βουλής σε όργανο αρμόδιο για την κίνηση της ποινικής διαδικασίας εναντίον των μελών της κυβέρνησης

Αρχή της δεδηλωμένης

- Ειδικότερη έννοια της κοινοβουλευτικής αρχής
- Αφορά στο στάδιο του διορισμού της κυβέρνησης και αποτελεί μερικότερη έκφανση της κοινοβουλευτικής αρχής
- Η εμπιστοσύνη της βουλής απαιτείται να συντρέχει όχι μόνο καθ' όλην τον χρόνο άσκησης των καθηκόντων της κυβέρνησης, αλλά ήδη και κατά το αρχικό στάδιο του διορισμού της από τον αρχηγό του κράτους.
- Ο αρχηγός του κράτους ανεξαρτήτως του εάν είναι αιρετός ή κληρονομικός υποχρεούται κατά δέσμια αρμοδιότητα να διορίσει στο αξίωμα του πρωθυπουργού τον αρχηγό της δεδηλωμένης κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας

Αρχή της δεδηλωμένης (ειδικότερη εκδήλωση της κοινοβουλευτικής αρχής): ο αρχηγός του κράτους δεσμεύεται να διορίσει ως πρωθυπουργό εκείνον που του υποδεικνύει η πλειοψηφία της Βουλής

- Η αρχή της δεδηλωμένης διαμορφώθηκε ως άγραφος κανόνας, ήδη από το 1875, όταν ο βασιλιάς Γεώργιος ο Α', έπειτα από άρθρο του Χαρίλαου Τρικούπη στην εφημερίδα «Καιροί» αναγκάστηκε να αποδεχτεί τον εν λόγω κανόνα, και να απόσχει από πρακτικές διορισμού πρωθυπουργών της αρεσκείας του και όχι εκείνων που διέθεταν «δεδηλωμένα», δηλαδή φανερά και έμπρακτα την εμπιστοσύνη της πλειοψηφίας της Βουλής.
- Η αρχή αυτή αναγνωρίστηκε ως συνταγματικός κανόνας με το Σύνταγμα του 1952 και εν συνεχεία με το Σύνταγμα του 1975.

Η αρχή της προεδρευόμενης δημοκρατίας

- Άρθρα 30-50 Σ: αρμοδιότητες και ρόλος του Προέδρου της Δημοκρατίας (ΠτΔ) στο ισχύον πολίτευμα
- - Ο ΠτΔ ως ρυθμιστής του πολιτεύματος
  - Πυρήνας της προεδρευόμενης αρχής, όπως υλοποιείται στο ισχύον Σύνταγμα είναι οι δικαιοδοσίες του Προέδρου της Δημοκρατίας να μην αναιρούν την αποκλειστική εξάρτηση της Κυβέρνησης από τη Βουλή και επιπλέον να μην αναιρούν την εκτελεστική και κυβερνητική πρωταρχικότητα της Κυβέρνησης, η οποία διαθέτει τον πρώτο και αποφασιστικό ρόλο στην άσκηση της γενικής πολιτικής.
  - Ο Πρόεδρος εκλέγεται από τη Βουλή.

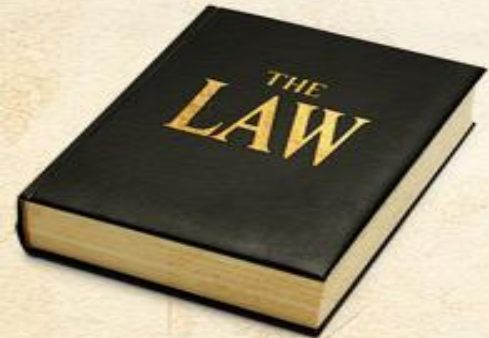
Η αρχή του πολυκομματισμού

- Η αρχή του πολυκομματισμού εδρεύει στο άρθρο 29 Συντάγματος που αφορά το δικαίωμα στην ίδρυση και συμμετοχή στα πολιτικά κόμματα (πολιτικό δικαίωμα).
- Άλλα άρθρα του Σ: άρθρο 15 παρ. 2, εδ. δ', 37, 68 παρ. 3 και 71
-
- Πολιτικό κόμμα: διαρκής ένωση πολιτών που διαθέτουν το εκλογικό δικαίωμα, η οργάνωση της και η δράση της οποίας αποσκοπεί αφενός στην έκφραση της θέλησης του λαού και στην αντιπροσώπευση του, ενώ αφετέρου αποσκοπεί να διαμορφώσει την κρατική θέληση με τη συμμετοχή του ή με την ίδια την άσκηση της πολιτικής εξουσίας.
-
- Αρ. 29 παρ. 1 Σ: κατοχύρωση πολιτικού δικαιώματος
- Αρ. 29 παρ. 2 Σ: οικονομική ενίσχυση των κομμάτων
- Αρ. 29 παρ. 3 Σ: περιορισμοί της δράσης υπέρ των κομμάτων για ειδικές κατηγορίες
-

Η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών

- John Locke και Charles de Montesquieu
- Διάκριση των εξουσιών ή διάκριση των λειτουργιών;
- Σκοπός: η αποφυγή συγκέντρωσης υπερβολικής εξουσίας σε έναν πολιτειακό πόλο, καθώς και ο αμοιβαίος έλεγχος και η αλληλο-εξισορρόπηση μεταξύ των διαφορετικών κέντρων εξουσίας
- Η αρχή κατοχυρώνεται στο αρ. 26 Σ, το οποίο δεν είναι αναθεωρήσιμο.
- Κάμψη απόλυτου χαρακτήρα: διασταύρωση των λειτουργιών, όταν (κατ'εξαίρεση) όργανα του κράτους ασκούν λειτουργίες που φυσιολογικά ανήκουν σε άλλα όργανα
- Η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών εγγυάται την προστασία του κράτους δικαίου, ενώ από την κατοχύρωσή της απορρέει και η αρχή της νομιμότητας των πράξεων της διοίκησης.

Η αρχή του κράτους δικαίου

- Το κράτος δικαίου διακρίνεται από το αστυνομικό κράτος, όπου τα όργανα του κράτους λειτουργούν αυθαίρετα και όχι βάσει του νόμου αλλά των σκοπών που θέλουν να επιτελέσουν.
- Ουσιαστική και τυπική έννοια:
  - Το τυπικό κράτος δικαίου ενδιαφέρεται για την τυπική νομιμοποίηση των διαδικασιών που επιτελούν τα όργανά του, χωρίς να το απασχολεί η ουσιαστική νομιμοποίηση των αποφάσεων τους.

Η αρχή του κράτους δικαίου συνδέεται και πραγματώνεται από:

- Την αρχή της διάκρισης των λειτουργιών (άρθρο 26 Σ).
- Την αρχή της νομιμότητας της διοίκησης (άρθρο 95 §1, α' Σ).
- Το δικαίωμα στην παροχή δικαστικής προστασίας (άρθρο 20 §1 Σ).
- Το δικαίωμα προηγούμενης ακροάσεως ενώπιον των διοικητικών αρχών (άρθρο 20 §2 Σ).
- Τον έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων από τα δικαστήρια (άρθρο 93 §4 Σ).
- Την κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων (πχ. οικονομική ελευθερία, άρθρο 5 §1 Σ, δικαίωμα στην ιδιοκτησία, άρθρο 17 Σ).

Η αρχή του κοινωνικού κράτους

- Η αρχή του κοινωνικού κράτους συνδέεται με έναν τύπο κράτους ο οποίος παρεμβαίνει για να διασφαλίζει κοινωνικές παροχές ή παροχές πρόνοιας. Το κράτος αυτό ονομάζεται παρεμβατικό ή κράτος πρόνοιας και αποτελεί μετεξέλιξη του κράτους δικαίου, η οποία εμφανίστηκε στον 20ο αιώνα. Η εμφάνιση των κράτους αυτού συνδυάστηκε με την καταγραφή στα συνταγματικά κείμενα κοινωνικών δικαιωμάτων, πέρα από τα ατομικά και πολιτικά.

Κοινωνικά δικαιώματα στο ελληνικό Σ:

- Το δικαίωμα για προστασία της οικογένειας και του γάμου (άρθρο 21 §1 Σ).
- Το δικαίωμα στην υγεία (άρθρο 21 §3 Σ).
- Το δικαίωμα στην παιδεία (άρθρο 16 § 4 Σ).
- Το δικαίωμα στον αθλητισμό (άρθρο 16 §9 Σ).
- Το δικαίωμα εργασίας (άρθρο 22 §1 Σ).
- Το δικαίωμα κοινωνικής ασφάλισης (άρθρο 22 §5 Σ).
- Το δικαίωμα απεργίας (άρθρο 23 §2 Σ).